Gündemimiz Bamya
Tarih: 23.07.2009 Saat: 00:55
Konu: TASOVA HABER

Evet değerli Taşova.net okurları, günlerdir bamya sözcüğü her Amasyalı'nın ağzında..Her kalem ustasının kağıdında ve şairlerin dilinde, hele birde mutfakta aşçının elindeyse işte o zaman aç midelerin keyfine demeyin gitsin..

Haber: Müslüm SÖYLER

Amasya şu sıralar Taşova'da yapılacak "Uluslararası Taşova Çiçek Bamyası Kültür ve Sanat Festivali" ne hazırlanıyor.. Festivalin gün ve yeri tartışmaları devam ederken, biz bu değişimlerin son halini almasını ümit ederek biraz Amasyalı'ya bamya'dan bahsetmek istedik. Buyurun efendim bamya yolculuğuna..

**Bamya Körpe meyveleri taze ya da kuru sebze ve konserve olarak yenen bamyanın (Hibiscus esculentus) anayurdu Afrika'dır. Ama bu bitki bütün ılıman ve tropik iklimli bölgelerde yaygın olarak yetiştirilir. Ebegü-mecigillerden {bak. ebegümeci) biryıllık otsu bir bitki olan bamyanın bazı çalımsı çeşitleri 2,5 metreye kadar boylanabilirse de, sebze olarak tarımı yapılan çeşitleri genellikle 50-60 cm yüksekliğindedir.
Bamyanın yaprakları çınar yaprağı gibi dilimli ve tüylü, kirli sarı renkteki çiçeklerinin ortası kırmızıdır. Beş köşeli ve sivri uçlu bir kapsül (kılıf) biçimindeki sarımsı yeşil renkli meyvelerin koyu kıvamlı, yapışkan bir salgısı vardır, içinde çok sayıda küçük, yuvarlak tohum bulunan bu tüylü meyveler henüz sertleşmeden toplandığı için, sebze olarak yenen körpe bamyalar ancak 3-5 cm uzunluğundadır. Oysa, tohumlar**

olgunlaşıncaya kadar dalında bırakıldığında meyvelerin uzunluğu 30 santimetreyi bulur ve kuruduğu zaman kendiliğinden çatlayıp yarılarak içindeki tohumları çevreye saçar. Ama Türkiye'de de yetişen bazı bodur çeşitlerin meyvesi hiçbir zaman bu kadar büyümez. Körpe bamyalar düzenli olarak toplanırsa, don olayları başlayıncaya kadar bitki meyve vermeyi sürdürür.
Türkiye'nin hemen her yerinde, özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinde yetiştirilen bamyanın ülkemizde yenen tek bölümü meyveleridir. Balıkesir bamyası ve sultani bamya denen irice çeşitleri taze, olgunlaşmadan toplanan küçük Amasya bamyası ise kuru sebze olarak yenir. Oysa birçok ülkede yapraklarından ve tohumlarından salata yapılır, meyvelerinin salgısı çorbalara kıvam vermek için kullanılır. Ayrıca tropik ülkelerde gövde liflerinden kumaş ve sicim üretilir.

Morfolojik Özellikleri

1- Kök: Bamyada kök sistemi ana bir kazık kök etrafına dallanmış ikinci derecede kazık kökler ile az miktarda yan ve saçak köklerden oluşmaktadır. Derin bünyeli topraklarda kökler 100-120 cm derine gidebilir.
2- Gövde: Ilık iklim koşullarında bamya gövdesi çeşitlere bağlı olmak üzere 65-90 cm ile 2-2.5 m boy yapabilmektedir. Ancak taban suyu seviyesinin yüksek olduğu koşullarda gövde boyu sınırlı kalır ve bitki ancak 40-50 cm boy yapabilir. Gövdenin üzeri tüylü veya tüysüz, açık yeşil sarımtırak renktedir. Oldukça kalın ve sağlam yapılı olan bamya gövdesinde nodyum araları çeşitlere ve yetiştirme şartlarına göre kısa veya uzundur. Nodyumlardan bir yaprak ile bir çiçek veya yan dal meydana gelir. Bir nodyumdan ikinci kez çiçek veya yan dal meydana gelmez. Bamyada yandal ile gövde boyu ve yandal sayısı en önemli verim komponentleridir. Nodyum sayısının, yandal sayısının ve gövde boyunun artması verim artışında önemli bir kriterdir. Ancak Nodyum aralarının uzun olmaması arzu edilir. Gövde bir kriterdir. Ancak nodyum aralarının uzun olmaması arzu edilir. Gövde boyunun 2 metrenin üzerine çıkması halinde hasadın zorlaşması nedeniyle son yıllarda yapılan ıslah çalışmalarında verim ticari bamya çeşitlerine yarı bodur bitki özelliği kazandırılmaya çalışılmaktadır.
3- Yaprak: Bamya yaprakları genelde pamuk ve asma yaprağına çok benzer. Çeşitlere bağlı olarak parçalı veya tek parçalı olabilmektedir. Örneğin Balıkesir bamyasında yapraklar tek parçalıdır ve kenarları dişlidir. Bornova bamyasında ise yaprak parçalı, asa yaprağı şeklindedir. Yapraklar çeşitlere göre açık yeşil, koyu yeşil ve kırmız renkte olabilmektedir. Bazı kırmızı yapraklı çeşitler süs bitkisi olarak da kullanılmaktadır. Yaprağın üzeri parlak, altı ise çok miktarda tüy içermektedir. Afrika ülkelerinin bazılarında bamya yaprakları da sebze olarak değerlendirilir.
Bamya üretiminde yaprak iriliği ile yaprak sapı uzunluğu önemli iki kriteridir Yaprak alanı çeşitlere bağlı olmak üzere 100-250 cm2 arasında değişir. Yaprak sapı uzunluğu ise 1525 cm arasındadır. Özellikle bamya hasatı sırasında hasat iriliğine gelmiş meyvelerin görülebilmesine olanak sağlayan uzun yaprak saplı ve küçük yapraklı çeşitler tercih edilmektedir. Kısa yaprak saplı ve iri yapraklı çeşitler arzu edilmez. Zira böyle çeşitlerde boyun kısa olması nedeniyle hasat sırasında meyveler kolay görülmez. Hasat döneminde gözden kaçırlan meyveler kartlaşarak pazarlanamaz hale gelir.
4- Çiçek:Çiçek tablası ve meyvesi yenilen sebzeler arasında yer alan bamya çiçeklerinin taç yaprakları parlak kinin sarısı renkte olup, sap ve çanak yaprakların bağlantı kısımları mor renktedir. Böcekler için çok çekici bir özellik gösteren bamya çiçekleri biyolojik olarak erselik yapıdadır. Büyük oranda kendine döllenir. Ancak çiçekler cezbedici renkleri nedeniyle böcekler tarafından ziyaret edilir. Sıcaklığa ve böcek populasyonunun özellikle arı populasyonunun yoğunluğuna bağlı olarak düşük olan yabancı döllenme oranı %63�e kadar çıkabilir. Çok fazla sayıda erkek organ içeren çiçeklerde erkek organ sapları birer boyu şeklinde dişi organı sarmıştır. Dişi organın tepesi kadifemsi bordo renkte ve erkek organlar ile aynı boydadır. Bamyada çiçekler sabahın erken saatlerinde açar. Tozlanma ve döllenme dişicik tepesinin reseptif olduğu

bu saatlerde meydana gelir. Döllenmeden hemen sonra taç yapraklar kapanır, buruşur ve meyve gelişimi başlayarak kuruyan taç yapraklar dökülür.
5- Meyve: Bamya meyveleri çeşitlere göre değişik şekil, renk ve iriliktedir. Meyvelerdeki tohum evi sayısıda çeşide göre 5-8 arasında değişir. Meyve şekli uzun, piramit şeklinde veya yuvarlağa yakın tombul olabilir. Meyveler beşgen Veya altıgen yapıdadır. Meyveler açık yeşil, yeşil, şarap kırmızısı renkli olabilir. Meyve sapı ve meyve üzeri çeşitlere baplı oalrak bol tüylü, az tüylü veya tüysüz olabilir. Hasat dönemindeki meyve irilikleri dikkate alındığında 1.5-2 cm uzunluğundaki meyvelerden 8-10 cm uzunluğundaki meyvelere kadar farklı değşiklikler dikkat çekmektedir. Amasya çiçek bamyası bir cm uzunluk alınca hasat edilirken Bornova bamyasında hasat 3-4 cm lik dönemde yapılır. Bamyada meyve çok hızlı büyür. Yapılan bir çalışmada meyvenin günde 2 cm uzadığı belirlenmiştir. Ülkemizde tüketici alışkanlığı nedeniyle genellikle küçük meyve boyuna sahip bamyalar tercih edilirken ABD, Afrika ve Avusturalya'da daha iri meyveli çeşitler yetiştirilir ve tüketilir. Tohum almak amacıyla bırakılan meyve büyüklüğü çeşitlere bağlı olarak önemli ölçüde değişiklik gösterir. Olgun meyveler 30 cm kadar boy alabilirler.
Ülkemizde yaygın olarak yetiştirilen yerli bamya çeşitlerimizin meyve özellikleri şekil 25'te görülmekte ve bunlara ait bilgiler aşağıda verilmektedir.
Sultani Bamya : Marmara ve Ege bölgelerimzide yaygın yetiştirilen koyu yeşil renki düzgün ve beşgen köşeli meyvelere sahip önemli bir çeşidimizdir. Meyve eti yumuşak ve çok lezzetlidir. Sofralık bir çeşit olan sultani bamyada hasat gecikmesi ile selülozlaşma çok yavaş olur. Bu grupta yeralan Akyüz ve Kabaklı çeşitleri Marmara bölgesinde yaygın olarak yetiştirilmektedir.
Bornova Bamyası (Manikürlü bamya) : Ege bölgesinde yetiştirilen Bornova bamyası sofralık ve konservelik bir çeşittir. Sümüksü yapı oluşturmaması nedeniyle konserve değeri yüksektir. Meyve sultani bamya kadar uzun değildir. Ucu hafif tombul ve sap bağlantı kısmı incedir. En belirgin özelliği ise sap bağlantı kısmının mor renk taşımasıdır. Beş köşeli meyve etli ve çok lezzetlidir.
Balıkesir Bamyası (Tombul bamya) : Balıkesir bamyası değer yerli çeşitlerimizden altı köşeli ve etli meyve özelliği ile kolayca ayrılabilir. Çok kısa şişkin meyveli ve ucu küttür. Bu nedenle tombul bamya olarak adlandırılır. Taze tüketime uygunluğu kadar konserve içinde uygun olan bu çeşidin meyveleri etli, ancak çok çekirdeklidir.
Amasya (Çiçek) Bamyası : Amasya (Özellikle Taşova), Tokat ve İç Anadolu'da yaygın olarak yetiştirilen ve çiçek bamyası olarak da adlandırılan bu çeşit açık yeşil renkli ve küçük meyvelidir. Çiçekler açılarak döllenme tamamlandıktan bir süre sonra hasat yapılır. Ortalama bir cm büyüklüğündeki meyveler şekil olarak sultani bamyaya benze ancak çok küçüktürler. Çiçek bamyası genellikle kurutmalık olarak değerlendirilir.
3. Tohum ve çimlenme özellikleri
Bamya tohumları kadife yeşili renkte kalın kabuklu ve 3-5 mm çapındadır. Tohumların bin dane ağırlığı 50-60 gramdır. Meyve başına elde edilebilen tohum adedi ise 70-90 arasında değişir. Tohum kabuğunun kalın olması nedeniyle tohumlar geç ve zor çimlenir. Bu nedenle tohumların ekimden önce 1 gün ıslak bez arasında veya 30 dakika aseton veya alkol içinde ıslatılması önerilmektedir. Tohumlar çimlenme güçlerini 2-3 yıl muhafaza ederler. Daha yaşlı tohumların düzenli çimlenebilmesi için toprak sıcaklığı 20 °C üzerinde olmalıdır. Daha düşük sıcaklıklarda çimlenme süresi uzar büyük sorunlar ile karşılaşılır. Çimlenme için sıcaklık ve toprak rutubetinin optimum olması gerekir. Tohum dikiminden sonra oluşan aşırı yağış veya sulama ile oluşan ağır rutubet tohumların çürümesine neden olur. Ayrıca toprak yüzeyinde oluşan ağır rutubet tohumların çürümesine neden olur. Ayrıca toprak yüzeyinde oluşan kaymak tabakası çimlenme ve fide çıkışını engeller. Böyle durumlarda ekimin yenilenmesi önerilir.
4. Tüylülük Özelliği
Bamya üretimini sınırlandıran en önemli bitkisel özellik gövde, yandal, yaprak ve meyvelerinde bulunan tüylerdir. Tüylülük bitkinin zararlılara karşı savunma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Birim alanda daha fazla ve uzun tüy taşıyan çeşitlerin özellikle çekirgelere karşı dayanıklı olduğu belirtilmektedir. Ancak bakım işleri ve hasat sırasında tüylerin salgıladığı kaşındırıcı maddeler (eksudatlar) üretimi sınırlandırmaktadır. .Bu tüylerin hasat sırasında kullanılan eldivenleri bile deldiği bilinmektedir. Üretimi yapılacak çeşidin pek çok özelliği yanında az tüylü olması

istenir. Düzyaman (1998) tarafından yapılan çalışmada İtalya ve bazı Afrika bamya çeşitlerinin aşırı tüylü, ABD, Hindistan, Pakistan ve Japonya�nın bazı çeşitlerinin ise az tüylü olduğu belirtilmiştir. Yine aynı araştırıcı ülkemizin ticari çeşitlerinden olan Kabaklı ve Denizli çeşitlerinin aşırı tüylü Akköy ve Sultani çeşitlerinin ise orta oranda tüy içerdiğini vurgulamıştır.

5. Sümüksü madde

Bamyada bulunan ve pek çok insanın hoşlanmadığı yapışkan sümüksü madde yada musilaj asdik polisakkaritler yapısındadır ve suda büyük oranda viskosite göstermektedir. Bu nedenle çeşitlerin bu musilaj maddeyi çok oluşturmaması arzu edilir. Özellikle konservelik çeşitlerde konserve suyuna bu maddelerin geçmemesi önem taşır. Ancak bazı Afrika ülkelerinde bu sümüksü maddenin geleneksel olarak bitkinin her tarafından ekstrakte edilerek yerel yemeklerde sos olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Taze tüketimde ise hasattan sonra meyvelerin bir gün süre ile soldurulmasının sümüksü madde miktarında azalmaya neden olduğu vurgulanmıştır.

Yetiştirilme İstekleri

***İklim isteği**

***Toprak isteği**

İklim isteği

Bamya sıcak iklim sebzesidir. Yüksek sıcaklık içeren bölgelerde düzenli bir gelişme göstererek yüksek verim yapar. Sıcak iklim sebzesi olmasına rağmen alıştırılarak düşük sıcaklıklara maruz bırakılırsa 5-6 °C gici düşük sıcaklıklara dayanabilir. Ancak verim çok düşer. Gece sıcaklıkların düştüğü bölgelerde bitki bodur kalır ve düzenli ürün vermez. Ortalama hava sıcaklığı 15-20 °C, toprak sıcaklığı en az 15 °C olunca tohum ekimi yapılmalıdır.

Toprak isteği

Bamya toprak isteği yönünden çok seçici değildir. Her tür toprakta rahatlıkla yetiştirilebilir. Diğer tür sebzelerin yetişemediği yer altı su seviyesi yüksek topraklarda da başarı ile yetişebilir. Ancak ekonomik bir üretim yapmak için derin, geçirgen ve kumlu-tınlı topraklar en ideal toprak tipidir. Özellikle tohum ekim döneminde aşırı toprak rutubetini sevmez. Besin maddelerince ve özellikle de azot bakımından zengin topraklarda nodyum araları uzar ve böylece meyve sayısı azalarak verim düşer. Toprağın kaymak bağlama özelliği bamya üretimi için büyük bir sakıncadır. Killi topraklar özellikle tohum çimlenme döneminde bu açıdan çok büyük problemlere neden olur. Bu nedenle ilkbaharda bamya tohumlarının ekimi geç yapılarak bu dönemde karşılaşılan tohum çimlenme problemleri yok edilmeye çalışır. Bitkinin toprak üzerine çıktıktan sonraki gelişimi çok kolay olur. Bitki çevre şartlarına karşı çok dayanıklıdır. 5.0-8.0 pH değerleri arası uygun değerlerdir.

Yetiştirilme Şekli

Toprak hazırlığı ve ekim

Bakım işleri

Çapalama

Sulama

Gübreleme

Tarımsal savaşım

Toprak hazırlığı ve ekim

Bamya üretimi genellikle tarlada hazırlanan karıkların boyun noktalarına ocakvari direkt tohum ekimi şeklinde yapılır. Çok az oranlarda da olsa tüplü yetiştirilen fideler ile de üretim yapılabilmektedir. Ancak bunun oranı çok azdır. Ayrıca düz tarlaya doğrudan tohum ekimi suretiyle de üretim yapılabilir.

İlkbaharda toprak derin olmayacak şekilde sürülür. Hava koşullara göre birkaç gün güneşlenen toprağa DiskHarrow�dan önce toprak analizine göre temel gübreleme yapılır. Gübrelerin tamamı bir defada verilir. Düzlenen tarlada ekim yapılacak olan masurar 40-50 cm ara ile açılır. Toprak tavı yeterli ise tohum ekimi hemen yapılır. Toprak tavı iyi değilse masuralara salma su verilir ve tavlanması beklenir. Toprak tavlaşınca masuraların boyun noktalarına 20-25 cm sıra üzeri mesafe ile ve her ocağa 3 tohm gelecek şekilde 2-3 cm derinliğe ekim yapılır. Mümkün ise her ocağın üzerine bir avuç yanmış çiftlik gübresi konur. Bu uygulama kaymak tabakası oluşumunu engeller.

Tohumlar çok derine ekilirse. Çimlenme ve fidenin toprak üzerine çıkması zorlaşır. Tohum özellikleri kısmında belirtildiği gibi tohumlar ekimden önce bir gün ıslak bez arasında tutulursa şişerek çimlenme teşvik edilebilir. Bu şekilde ekilen tohumlar toprak tavıda yeterli ise hızla çimlenerek 2 hafta içinde toprak üzerine çıkarlar.
Sulama yapılmadan yapılacak bamya üretimlerinde ise aynı şekilde yapılan toprak işlemesinden sonra düz tarlaya sıralara el ile veya mibzer ile sıra arası 40-50 cm sıra üzeri ise 15-20 cm mesafelerle tohum ekimi yapılır. Bir dekar alan için 1.5-2.0 kg tohum yeterlidir.
Bakım işleri
Düz tarlada veya masura şeklindeki üretimlerde bakım işlemleri farklı değildir. Sadece masuralı üretimde her ocakta 2 bitki kalacak şekilde seyreltme yapılır. Düz tarlaya yapılan ekimde ise seyreltme gerekirse yapılmalıdır.
Çapalama
Çıkışlarını tamamlayan bitkiler ilk hakiki yapraklarını çıkardıkları zaman masuralı üretimde her ocakta birbirinden uzak 2 bitki bırakılarak seyreltilir ve 1. Çapa yapılır. Düz tarla ekimlerinde ise bitkiler 2-3 hakiki yapraklı olunca 1. Çapa yapılır. Bu çapalama işlemi hem yabancı ot gelişimini engeller hemde toprağın havalanmasını sağlar. Susuz yapılan üretimde bitkiler 15-20 cm boy alınca 2. Çapa yapılır. Bundan sonraki gelişim durumua göre 3. Çapa gerekirse yapılır. Çünkü bitkiler hızla gelişerek aralarını kapatır ve yabancı ot gelişimini engeller. Masuralı üretimde de benzer gelişme görülür. Ancak bu üretim şeklinde sulama yapıldığı için yabancı ot gelişimi teşvik edilir ve 3. Bir çapalama işlemi gerekli olabilir. Bitkiler 15-20 cm boy aldıktan sonra yapılacak bakım işleri sulama ve hastalık-zararlı mücadelesidir.
Sulama
Masura şeklinde yapılan üretimlerde tohum ekimi ile birlikte iklim koşullarına bağlı olmak koşulyla gerekli olduğu dönemlerde salma şeklinde sulama yapılır. Yağmurlama sulama küllenme hastalığını teşvik ettiği için kesinlikle yapılmamalıdır. Bamya üretiminde özellikle ilk meyveler görüldükten sonra verilen su verim üzerinde olumlu etki yapar
Gübreleme
Bamya gübreye çok fazla reaksiyon göstermez. Özellikle Marmara bölgesinde kıraç arazilerde hiç su ve gübre verilmeden bamya üretimi yapılabilmektedir. Ancak iyi bir ürün alabilmek için toprak analiz sonucuna göre dekara 3-4 kg N, 8-10 kg P2O5, 10-12 kg K2O olacak şekilde temel bir ticari gübre verilerek Disk-Harrow ile 0-15 cm derine karıştırılır. Dekara 2-3 ton yanmış ahır gübresi uygulaması önerilmektedir. Azotlu gübre uygulamasının sınırlandırılması da bitki boyunun aşırı uzamasını engellemesi açısından önemlidir.
Tarımsal savaşım
Bamya üretiminde karşılaşılan en önemli hastalık Küllenme hastalığı, en önemli zararı ise yaprak bitleridir. Bunların dışında bamyanın önemli bir hastalık ve zararlısı yok gibidir. Ancak kök boğazı çürüklüğü gibi fungal kökenli hastalıklara ve beyaz sineklere karşıda gerekli önlemler alınmalıdır.
Bamya üretiminde önemli bir sorun olmayan yabancı ot kontrolü tamamen çapalama işlemi ile yapılmaktadır. Üretim mevsimine göre yapılan 2-3 çapalama işlemi yabancı ot mücadelesinde yeterli olmaktadır. İlaçlı yabancı ot mücadelesi yapılmaz.

Ebegümecigiller familyasından; yaprakları asma yaprağına benzeyen, meyvesi beş bölmeli, tohumları yuvarlak ve yeşilimtrak gri renkte, sebze olarak yenen bir bitkidir. Amasya, Balıkesir bamyası gibi çeşitleri vardır. içinde Avitamini B1,B2 ve C vitamini vardır.Magnezyun ve demir bakımındanda oldukca zengin bir bitkidir.

Bamyanın Faydaları :
-Kabızlığı giderir
-Mide ve bağırsakların düzenli çalışmasını sağlar.
-Sindirime faydalıdır
-Kanı temizliyor.

-İdrar söktürücüdür.
-Halsizliğede çok iyi gelir.

www.asamasyaninsesi.com